

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ПАШКІВСЬКА ГАННА ЛЕОНІДІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 343.35:332.02
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
УПРАВЛІННЯ ІНСТИТУЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

Г. Л. ПАШКІВСЬКА

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

ДАНКЕВИЧ Віталій Євгенович

(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **ПАШКІВСЬКУ Ганну Володимирівну**
допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я, прізвище)

«_____» грудня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ПАШКІВСЬКА Ганна Володимирівна** захистила
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

ПАШКІВСЬКА Г. Л. Управління інституційним забезпеченням антикорупційної діяльності в Україні. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

У кваліфікаційній роботі визначені теоретико-методологічні основи формування інституційного забезпечення антикорупційної діяльності, розкрито понятійний апарат інституціоналізму та його підходів до управління. Проведено аналіз механізмів управління інституційним забезпеченням антикорупційної діяльності в Україні, акцентовано увагу на ролі міжнародних публічних інститутів у боротьбі з корупцією. Запропоновано інструменти впровадження інноваційної інституціональної концепції в діяльність органів публічної влади в Україні.

Ключові слова: управління, інститут, інституція, інституціональне забезпечення, корупція, антикорупційна діяльність, антикорупційна стратегія, публічна влада, корупційні ризики.

ANNOTATION

PASHKIVSKA H. Management of institutional support of anti-corruption activities in Ukraine. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 281 «Public Administration and Management» – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The qualification work defines the theoretical and methodological foundations for the formation of institutional support for anti-corruption activities, reveals the conceptual framework of institutionalism and its approaches to management.

The author analyzes the mechanisms of management of institutional support for anti-corruption activities in Ukraine, focusing on the role of international public institutions in the fight against corruption. The tools for implementing an innovative institutional concept in the activities of public authorities in Ukraine are proposed.

Keywords: governance, institution, institutional support, corruption, anti-corruption activities, anti-corruption strategy, public authorities, corruption risks.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНСТИТУТІВ	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	18
ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ.....	28
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	30
ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ.....	38
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	42
ДОДАТКИ.....	47

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Антикорупційні інститути найважливіша складова антикорупційної системи і інструмент реалізації антикорупційних стратегій. Питання удосконалення діяльності антикорупційних інститутів в Україні можна прирівняти до другого фронту за національну безпеку, цілісність держави і збереження основ демократії. Публічна влада має вести активну боротьбу по протидії корупції на всіх рівнях адміністрування. Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю відновлення ефективного суспільно-політичного розвитку держави, посилення прозорості, відкритості та відповідальності управлінської системи, як необхідної умови демократичних суспільних трансформацій.

Проблематика управління інституціональним забезпеченням антикорупційної діяльності присутня в працях зарубіжних вчених У.Толбера та Ф.Цукера, У.Гамільтона, Ф.Чепіна, А.Хікса і П.Метісона та вітчизняних науковців В. Асафайла, Л. Березинського, О. Бова, В. Бутенка, І. Валюшка, питання публічного управління аналізувались В. Біглицею, Д. Клименком, С. Кравченком. Але в умовах посилення корупційних ризиків потрібно переосмислити концептуальні основи побудови антикорупційних стратегій та проаналізувати результативність функцій антикорупційних інститутів.

Метою даного дослідження є на основі проведення теоретико-методологічного аналізу механізмів управління інституціональним забезпеченням антикорупційної діяльності розробити пропозиції по оновленню концептуальних підходів публічного адміністрування в даній сфері.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи було поставлено ряд завдань:

- дослідити основні теоретико-методологічні засади інституціонального забезпечення антикорупційної діяльності;
- визначити методичні основи управління діяльністю антикорупційних інститутів;

- охарактеризувати інституційне забезпечення антикорупційної діяльності в Україні відповідно до повноважень органів публічної влади;
- проаналізувати особливості діяльності основних спеціалізованих антикорупційних інститутів;
- дослідити вплив міжнародних антикорупційних інститутів у боротьбі з корупцією в Україні;
- визначити напрями впровадження концептуальних основ інституційного забезпечення антикорупційної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є процес управління інституційним забезпеченням антикорупційної діяльності органів публічної влади.

Предметом дослідження є актуальні питання побудови концепції управління інституціональним забезпеченням антикорупційної діяльності на основі багаторівневості.

У роботі використовувались загальні та специфічні методи дослідження, а саме: теоретико-методологічне поєднання синтезу політологічних, порівняльних, філософських, історичних, соціологічних та правових підходів до аналізу інституційного забезпечення антикорупційної діяльності, аналізу класичних та неоінституціональних підходів, що дозволило представити концепцію інституціонального забезпечення антикорупційної діяльності публічних органів влади. та інституційні конфлікти.

Інформаційною базою дослідження стали: Конституція України, національне та міжнародне антикорупційне законодавство, матеріали міжнародних антикорупційних інститутів, чинне міжнародне законодавство по боротьбі з корупцією, статистичні збірники, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, періодичні видання.

Елементи наукової новизни полягають в спробі автора запропонувати нові механізми управління інституційним забезпеченням антикорупційної діяльності в Україні на різних рівнях публічного адміністрування..

Практична значущість дослідження полягає в можливості застосування пропозицій автора по розробці концептуальних основ інституційного забезпечення антикорупційної діяльності в Україні.

Апробація кваліфікаційної роботи. Розглянута в кваліфікаційній роботі проблематика досліджень оприлюднювалась на Міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота включає вступ, три взаємопов'язані розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи становить 47 сторінок, з них основного тексту 41 сторінка, списку використаних джерел включаючи 41 джерело.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНСТИТУТІВ

Поняття «інститут» та «інституція» походять від латинської «institutum», яке тлумачилось, як звичаї «Institutio», потім «institutiones» стали називати підручники, затим це поняття розширилось до римського права і тільки в 19 столітті інституціоналізм перетворився в принцип аналізу. Публічні інститути спрямовані на створення умов задоволення фундаментальних потреб суспільства, формування безпекового середовища та системи соціального захисту. Сьогодні, це регулятивні інститути влади, що застосовують інструменти соціальної інженерії через конституцію, ринок, традиції, мораль та звички для формування раціональної та міцної соціально-економічної системи суспільства. Науковці використовують ряд міждисциплінарних визначень суспільних інститутів, від форм мислення, вербальних символів, настанов, управління поведінкою, ідеями, віруваннями, звичаями, які сформовані в цілісну систему [1]. Ми вважаємо, що публічні інститути, це суспільні формальні і неформальні відносини та організації, що встановлюють «правила гри», норми поведінки та комунікацію в суспільстві [2].

Для того, щоб надати стислий опис інституціоналізму, ми узагальнимо інституційну теорію в термінах чотирьох взаємопов'язаних конструктивів: функціоналізм та обмежена раціональність, зовнішнє середовище, ослаблена свідомість та символічне життя організацій. Толбер та Цукер зауважили, що розвиток інституціоналізму наприкінці 1970-х був реакцією на незадовільні результати досліджень про функціональність організації. Функціональний аналіз припускав, що «компоненти системи повинні бути інтегровані для того, щоб система вижила», що зміни в одному компоненті викликають необхідність змін в інших компонентах, і що зміни відбуватимуться тоді, коли дисфункції структурних механізмів переважить їх функціональність. Ряд теоретиків стверджували, що функціональна раціональність має свої межі, значна частина

інституціональної теорії та досліджень стосувалася непередбачуваних наслідків дій в організації [3].

Історично характерною рисою інституціоналізму є те, що він визначає, що навіть дуже позитивні наміри організованих акторів не могли бути реалізовані через перешкоди інституційного середовища. Інституціоналісти, таким чином, почали і продовжують розглядати раціональність як локалізовану систему, для якої роль зовнішнього оточення організацій є домінуючою. Як зазначають Толберт і Цукер, інституціоналізм розвивався в той самий час, коли інші не серйозно ставились до зовнішнього оточення, в тому числі залежності від ресурсів. Інституційні дослідження зосереджуються на межі між владою в організації та легітимністю, що надається інституційним середовищем [3].

Інсайт інституціоналізму полягає в тому, що організація повинна відповідати рамковим інституціоналізованим ідеям, переконанням, правилам та уявленням суспільства. Таким чином, з визнанням попереднього інституційного середовища, нинішній інтерес до корпоративного соціально відповідального управління розглядається як такий, що працює з інституційної точки зору і є прикладом інституційної перспективи. З інституційної точки зору, організації в самій своїй структурі символічно комунікують зі своїм оточенням, поглинаючи інформацію з довкілля та сигналізуючи про свою відповідність встановленим нормам і цінностям.

Ці риси інституціоналізму (а саме: обмежена раціональність, зовнішні сили та ослаблена конкуренція та символізм), на думку експертів, є основними ознаками інституціоналізму. Більше того, концепції, конструкти та аргументи інституційної теорії пропонують шляхи для досліджень, які включають міжорганізаційні змінні, такі як професійні та галузеві асоціації, правила і норми, ринкові сили, регуляторні інструменти уряду. Крім того, нерівномірність поінформованості акторів про інституційні сили, такі як поінформованість акторів про інституційні сили, такі як специфікації стандартних формулювань договорів у медичному страхуванні або протоколів закупівель у політиці

державних витрат, створює нові можливості для спрямування державних витрат, створює нові можливості для комунікації [4].

Основний представник класичної школи інституціоналізму Вебер, визначав інститути, як «недобровільні асоціації», тим самим підкреслюючи елемент контролю в інституціоналізованому житті, Селзнік, соціологію інституцій вважав, що «важливою рисою організацій є те, що, хоча вони є інструментами, кожна з них має власне життя, яке наповнене цінностями, що виходять за рамки технічних вимог до поставлених завдань». Подібно до багатьох сучасних дослідників організаційних комунікацій, він цікавився реальними організаціями та спільнотами, а також був глибоко занепокоєний проблемами демократії, заклав основи інституційного аналізу, досліджував організаційну структуру організаційну структуру та організаційне середовище [5].

Насправді, боротьба з корупцією, складається з трьох взаємозалежних зусиль, а саме: розуміння причин виникнення, проблем пов'язаних з корупцією, створенням антикорупційних інституцій. Корупція зазвичай розуміється як зловживання довіреною особою владою з метою отримання особистої вигоди, що теоретично відоме як проблема «принципал-агент». Ця перспектива як-би підсумовує дуалістичні відносини, де один суб'єкт (агент) має більше інформації та повноважень для прийняття рішень у конкретній ситуації і використовує цю перевагу для власної вигоди, навіть якщо це суперечить інтересам іншого суб'єкта [5].

По відношенню до корупції підхід «принципал-агент» може проявлятися по-різному. По-перше, політичним лідерам часто доручають роль «принципала», який контролює дії бюрократів, або «агентів», з метою притягнення їх до відповідальності. Таким чином, політичні лідери або принципали можуть мати недостатню інформацію про дії агентів або бюрократів через логістичні та наглядові обмеження. Корупція має місце, коли раціонально мислячі бюрократи використовують можливості монополюю розпоряджатись ресурсами для отримання вигоди [5].

У другому варіанті громадськість виступає в ролі «принципала», а державні службовці (бюрократи або політики) - в ролі «підконтрольних». Тут агенти (державні службовці) мають можливість зловживати своїм службовим становищем та дискреційними повноваженнями у сфері державних послуг для отримання ренти від суспільства, в той час як суспільство, громадськість (принципали) не в змозі досконало контролювати чи притягати до відповідальності державних службовців, а громадськість (принципали) не в змозі притягнути їх до відповідальності [6].

У нещодавньому звіті, опублікованому Міжнародним інститутом демократії та сприяння виборам (IDEA), зазначається, що більшість корупціонерів не мають можливості здійснювати контроль над чиновниками, також зазначається, що більшість досліджень корупції та антикорупційних інтервенцій використовували підхід «принципал-агент» як основу для розуміння проблеми корупції. IDEA стверджує, що існують обмеження у розумінні корупції лише як «проблеми головного агента», а не лише як «проблеми принципала-агента». Наприклад, такі «принципали можуть не існувати в реальності або можуть самі брати участь у корупційній поведінці [6].

Досвід багатьох антикорупційних стратегій свідчить про те, що вони зазнали невдачі через те, що перебували під значним впливом підходів раціонального вибору. Відповідно, вони ґрунтувались насамперед на припущенні, що посадовці діють раціонально та стратегічно, щоб максимізувати власну вигоду та власні інтереси. Згодом, багато антикорупційних стратегій стали надмірно покладатись на формальні норми, бюрократичні процедури, забезпечення прозорості та підзвітності, та ігнорувати хитросплетіння неформальних місцевих відносин. Але, сучасні вчені, такі, як Хікс і Матісен, стверджують, що нехтування неформальними соціальними нормами та практиками на мікрорівні призводить до невідповідності між очікуваннями від антикорупційних стратегій та фактичними реаліями в контексті їх реалізації [7].

Це пов'язано з тим, що певні неформальні, неправові практики та дії сприймаються, як випадки корупції з юридичної точки зору, але з соціологічної точки зору, також, корупція відображає бажання людей влаштувати свої сімейні та родинні обов'язки, зобов'язання, бажання здобути або зберегти соціальний статус і репутацію та отримати більше моральної та емоційної підтримки від оточуючих. Відповідно, неформальні, нелегальні дії, які з наднаціонального рівня можуть бути названі корупційними, на місцевому рівні вважаються морально прийнятною практикою, згідно з неформальними нормами та моральними кодексами поведінки суспільства.

Тому, при аналізі корупції та розробці антикорупційних ініціатив, важливим є визначення поняття правового плюралізму, який допускає співіснування та зіткнення цілого ряду правил або «правових порядків», які формують соціальну поведінку людей, законодавства держав, звичаї, норми, релігійні принципи і канони, моральні кодекси та практичні норми суспільного життя. Це означає, що наднаціональне право або державне право є лише одним з багатьох інших правових порядків у суспільстві. Отже, коли ці мікрорівневі порядки сприймаються як корумповані і такими, що підлягають боротьбі, існує ризик того, що основні соціальні структури суспільства будуть ослаблені та викривлені, що може призвести до соціальної нестабільності [8].

Отже, ці мікрорівневі «правові порядки», які формуються формальними інститутами, і в першу чергу державою, які докладають багато зусиль до боротьби з корупцією, є складними і потенційно контрпродуктивними з точки зору суспільства. З огляду на це, антикорупційні стратегії повинні будуватись на глибокому знанні цих мікрорівневих «правових порядків», які визначають «право» і «неправомірність» повсякденної соціальної поведінки. Розуміння корупції з цієї точки зору - це, по суті, питання визнання того, що корупція, як соціальне явище формується у взаємозв'язку між формальними та неформальними інститутами норм на різних рівнях суспільства [8].

Такий підхід ґрунтується на теорії багаторівневого управління та врядування, розробленою Гері Марксом, а згодом переглянута Лісбет Хуге.

Багаторівневе врядування є відносно новою концептуальною основою публічного управління, яка була розроблена для розуміння плюралістичного та багаторівневого процесу вироблення державної політики, яка реалізується на різних політичних рівнях і до якої залучені як окремі особи, так і інституції, від наднаціонального до національного чи місцевого рівнів. Це поняття використовується для опису ієрархічного поділу між цими рівнями і, що більш важливо, для того, щоб підкреслити зв'язки, які існують між цими рівнями, які з'єднують ці рівні. У цьому сенсі, концепція багаторівневого врядування передбачає, що жоден рівень діяльності не є вищим за інший і, таким чином, вони є взаємозалежними через переплетення політичних та інших нормативних процесів [9].

Згодом емпірично обґрунтовані знання про ці мікрорівневі процеси, через призму «багаторівневих інститутів корупції», може надати корисну інформацію для розуміння особливостей сучасного стану (анти-) корупції, пропонуючи нові теоретичні та методологічні підходи до боротьби з корупцією. Сучасна наука, пропонуючи нові теоретичні та методологічні перспективи для розробки інтегрованої багаторівневої концепції, яка розглядає корупцію у взаємозв'язку між законом, соціальними нормами та повсякденними (мікрорівневими) відносинами. Таким чином, науковці аргументують необхідність відходу від розгляду корупції в основному, як проблеми головного агента, до розгляду корупції, як проблеми колективних дій [9].

У той час, як перший підхід фокусується переважно на макрорівневих структурах і формальних правилах і нормах, другий підхід підкреслює необхідність розуміння і включення перспектив, побудованих на мікрорівні, спостереженнях повсякденного життя. Таким чином, багаторівнева інституціональна концепція реалізації антикорупційних стратегій, виходить далеко за межі усталених парадигм (макрорівневого, структурного, інтерактивного та правового та централістського підходів), зосереджуючись на неформальних нормах суспільства, повсякденних мікрорівневих владних

відносинах і немонетарних факторах та цінностях - повага, престиж, соціальний статус, солідарність, довіра та родинні зв'язки, ідентичність тощо.

Крім того, переосмислюючи різні значення і моральні норми неформальних, неправових практик і дій, в рамках перспективи «багаторівневих інститутів корупції», можна оцінити, якою мірою сучасний канон фокусується на складній архітектоніці та взаємозалежності між глобальними, транснаціональними антикорупційними законами, ініціативами, дискурсами та інституціями, ініціативами, політикою та законами на національному/центральному рівні та соціальними нормами і практиками на місцевому мікрорівні [10].

Боротьба з корупцією в основному включає три взаємозалежні питання, тобто розуміння проблеми корумпованості суспільства, створення антикорупційних інституцій та розробка стратегій подолання корупції. Традиційні антикорупційні парадигми, а саме принципал-агент, перспективні, макрорівневі, структурні, інтеракційні, правові, централізовані, переважно зосереджені на інтересах суспільства в цілому, але не завжди враховують неформальні норми, буденний мікрорівень владних відносин та немонетарні цінності такі, як, повага, престиж, соціальний статус, солідарність, довіра та споробітництво на місцевому рівні.

Тому, потрібно акцентувати увагу на важливості локальних підходів до формування інституційного забезпечення антикорупційних стратегій на територіальному рівні, вони мають бути аксимально орієнтовані на колективні інтереси та перспективи розвитку громад. Досвід показує, що глобальні транснаціональні антикорупційні закони, ініціативи боротьби з корупцією та інституції наднаціонального та центрального рівня можуть не працювати на місцевому через домінанту специфічних соціальних, традиційних норм та практик, так як сприйняття корупції як рівні глобальних загроз не є проблематичним для мікрорівня [11].

Отже, інтернаціоналізація антикорупційного порядку денного, як ортодоксальність у побудові антикорупційних інститутів корупції, впливає на

правові, економічні, соціальні та політичні процеси та відносини лише на глобальному рівні, визначає міжнародні антикорупційні норми, конвенції та статuti боротьби з корупцією в різних країнах для підтримки реалізації антикорупційної політики та програм. Недавні наукові дослідження стверджують, що ефективність глобальних антикорупційних норм повинна залежати від врахування характерних ознак та специфічних норм локальних неформальних інститутів антикорупційних побудови стратегій [12].

Вони припускають, що просування та заохочення структурних та адміністративних змін в антикорупційній політиці на місцях має забезпечуватись локальною інституційною підтримкою. До чинників, які сприятимуть такій підтримці, належать природа політичних еліт, бюрократії, системи управління чи політичного режиму, позиція громадянського суспільства, ступінь довіри до органів влади тощо. Недавні дослідження досвіду реалізації антикорупційних стратегій України виявило, що члени українського уряду, які переважно здобули освіту на Заході змогли створити команду чиновників, які були готові прийняти зміни в антикорупційній політиці, відповідно до міжнародних антикорупційних норм, але інститути політичної системи та громадськість не мали достатньої мотивації для антикорупційних ініціатив в країні, реалізації прав і свобод людини та прагнення поступитися власними інтересами заради зростання соціально-економічної ефективності системи.

Отже, такі суттєві відмінності в антикорупційних цілях різних інститутів, істотно вплинули на стратегічні та оперативні антикорупційні дії та заходи уряду на загальнонаціональному та місцевому рівні. В Україні діють два головних виклики, що здійснюють негативний вплив на антикорупційну стратегію, це неузгодженість соціальних/культурних норм і місцевих інтересів політичних чиновників щодо антикорупційних ініціатив. Централізація антикорупційних інститутів в країні, формування моделі єдиного антикорупційного центру, на місцях призводить до значного зростання впливу

місцевих партійних лідерів на механізми впровадження антикорупційних програм, планів і проектів [11].

Також, коли антикорупційний режим використовує юридичну систему «зверху вниз», він стикається з труднощами у боротьбі з неекономічними формами корупції та потенційними проявами корупційної природи, пов'язаної з культурою дарування подарунків або інших соціальних подяк владі. Тобто, суспільство саме створює сприятливе середовище для корупції, що становить серйозну проблему для ефективності діяльності державних антикорупційних інститутів. Сьогодні, антикорупційна ініціатива в країні, повинна спиратись на широке стимулювання змін у свідомості громадянського суспільства, норм, моралі та правил поведінки людей, застосуванні нетрадиційних, якісних методів управління у боротьбі з корупцією на багатьох рівнях [12].

Застосування багаторівневих підходів, глобально-національно-локального характеру, комплексна аналітична оцінка антикорупційних інструментів і практик, забезпечать ефективне інституційне середовище для всіх зацікавлених сторін. Сучасні антикорупційні стратегії, які орієнтовані лише на аналіз факторів макrorівня, таких як поведінка дійових осіб в певних державних установах, оцінка системи формальних правил та інститутів, таких як правлячі еліти, ступінь їх відповідальності, і не врахування інформації мікрорівня, соціальних норм та їх ролі у боротьбі з корупцією, незалежно від сутності фокусу, методу або рівня аналізу (глобальний, національний, місцевий або багаторівневий) не дають достатньо позитивного результату.

Більшість сучасних досліджень пояснюють неефективність боротьби з корупцією та повільну реалізацію антикорупційних стратегій на різних рівнях управління, в основному нездатністю «директорів» бути принциповими, «політизацію на національному рівні» антикорупційних інститутів, відсутність політичної волі і слабкі механізми моніторингу нових корупційних ризиків, відсутність мотивації у агентів для реалізації антикорупційних ініціатив.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Підсумрвуючи наукову спадщину інституціональних підходів до корупції та її наслідків в суспільстві, можна констатувати, що вона носить системний характер, є головною перешкодою на шляху до подолання бідності та нерівності, вирішення інших соціальних проблем, корупція виходить за межі національних кордонів і привертає увагу вчених, управлінців, законодавців і політиків в кожній країні. Результатом узагальнення великої кількості досліджень, щодо необхідності формування системи антикорупційних інститутів, які могли б, застосовуючи багаторівневий системний підхід, позитивно вплинути на безпекове середовище в країні, на економіку і темпи її зростання, рівень життя населення, стало розуміння того, що більшість цих досліджень сходяться на думці, що корупція є системним явищем, особливо в регіонах, що розвиваються або трансформуються, оскільки їх антикорупційні інститути, політика і практика боротьби з цим явищем, часто є неефективними і потребують удосконалення.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Основна організаційна, безпекова та правозахисна діяльність в сфері запобігання та боротьби з корупцією в Україні реалізується рядом інституцій, а саме: Національним агентством із запобігання корупції яка керується положеннями Закону України «Про запобігання корупції», це центральний орган виконавчої влади, який наділений повноваженнями забезпечувати формування та реалізацію державної антикорупційної політики. Цей спеціалізований інститут (НАЗК), несе відповідальність перед Верховною радою та Кабінетом Міністрів. Він був створений в 2015 році, як превентивний антикорупційний інститут, відповідальний за реалізацію політики держави по запобіганню корупції, регулювання конфліктів інтересів, фінансовому контролю та моніторингу ступеня дотримання анткорупційного законодавства та міжнародних зобов'язань по забезпеченню функціонування «Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні чи пов'язані з корупцією правопорушення» [13].

Після 2019 року, статус НАЗК суттєво змінився, він тепер підлягає систематичному зовнішньому аудиту, а неефективна діяльність є підставою для дострокової зміни керівництва, за цією інституцією закріплено ряд важливих функцій [14]:

- моніторинг та контроль законодавчих норм етики поведінки публічних службовців, конфлікту інтересів у відповідності до Закону України «Про запобігання корупції»[22];

- методичне та консультативне забезпечення дотримання законодавчих норм ЗУ «Про запобігання корупції»[22];

- боротьба з порушеннями положень закону, службові розслідування, притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення;

- підготовчі досудові дії;
- робота над зверненнями та запитами депутатського корпусу, інститутів громадянського суспільства, громадян;
- комунікація та взаємодія з громадськістю по формуванню антикорупційної стратегії;
- відповідно до компетенцій, внесення змін до законодавства по роботі з кадрами, громадськими та міжнародними організаціями тощо [23, с. 115]:
- взаємодія з людьми, що роблять повідомлення про корупційні дії та корупційні злочини;
- проводять роз'яснювальну, методологічну та консультативну роботу по застосуванню правових антикорупційних норм, по виявленню корупції, профілактиці корупційних ризиків серед представників державної та місцевої влади;
- інформативна функція;
- залучення громадських активістів до моніторингових дій по оцінці ефективності антикорупційних стратегій держави;
- складання адмінпротоколів корупційних порушень.
- Національним антикорупційним бюро України, НАБУ, яке виконує функцію захисту прав та свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції [23]. Це правоохоронна державна структура, яка виявляє, припиняє, розслідує і розкриває корупційні дії, проводить аналіз потенційних ризиків, оцінює їх наслідки. Місією НАБУ є боротьба з корупцією, застосування ефективних інструментів в антикорупційній політиці [21]. Організація діяльності Національного антикорупційного бюро керується собливим порядком конкурсного відбору керівництва для НАБУ та припинення його повноважень, відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [55]). Відсутня чітко визначена структура та межі відповідальності НАБУ, тому його регуляторні дії часто не зкоординовані та недостатньо обґрунтовані, що негативно впливає на ефективність використання ресурсів, додає нових корупційних ризиків [23].

В результаті, НАБУ багато відкритих і не реалізованих кримінальних проваджень, при зареєстрованих тисячах проваджень, до суду доходять одиниці. Таким чином, законодавчий та організаційний рівні діяльності цієї інституції потребують чіткого визначення пріоритетів управління, які мають ґрунтуватись на комплексній оцінці ризиків найбільших корупційних злочинів, зосередитись тому, щоб максимально ефективно виявити, припинити та розслідувати системну корупційну діяльність, а саме:

- 1) системність зловживань публічною владою;
- 2) злочини високопосадовців в публічній службі;
- 3) адміністрування фінансових та майнових ресурсів, злочини у системі правосуддя та правоохоронної діяльності;
- 4) організовану злочинність [25].

Як показує зарубіжний досвід, визначення пріоритетів в правоохоронних системах краще дає реалізувати антикорупційну політику держави, розробити антикорупційні стратегії. НАЗК, свої стратегічні документи вже визначає на основі пріоритетів у профілактиці, запобігання та боротьбі з корупцією [26].

Важливу роль у боротьбі з корупційними злочинами відіграє Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) [27], яка створена як структурний підрозділ Генпрокуратури України, вона наділена рядом повноважень по здійсненню нагляду за виконанням законодавчих норм при розслідуванні корупційних правопорушень, здійснює у процесуальне керівництво розслідуваннями, підтримує звинувачення держави у судових органах в інтересах громадян та держави. Це найнезалежніший структурний елемент системи протидії корупції, керівник САП, є заступником Генерального прокурора країни.

Тенденції еволюції інститутів прокуратури в світі показують виникнення доцільності формування спеціалізованих антикорупційних прокуратур, що пов'язане з бажанням суспільних інститутів мати ефективні механізми кримінальних переслідувань злочинів корупції. Низка міжнародних актів наголошує на необхідності створення умов автономності спеціалізованих

антикорупційних прокуратур, гарантій незалежності прокурорів в сфері протидії корупції [24]. САП виконує ряд функцій по:

- 1) здійсненню нагляду дотримання законодавства при розслідуваннях НАБУ;
- 2) підтримці державних звинувачень;
- 3) представляє інтереси громадськості в судах пов'язаних з корупцією тощо[24];
- 4) координації вирішення питань профілактики та протидії корупції.

Певні повноваження по запобіганню та протидії корупції має Державне бюро розслідувань (ДБР), здійснюючи правоохоронну діяльність по запобіганню, виявленню, припиненню, розкриттю та розслідуванню корупційних злочинів. Основними функціями ДБР є профілактична, оперативно-розшукова, досудоводопоміжна, інформаційно-аналітична, координаційна, нормотворююча діяльність [25]. В 2019 році в ДБР відбулось ряд трансформацій, які супроводжувались змінами керівного складу, принципів, законодавчих норм діяльності для підвищення рівня її ефективності та регуляторів на територіальному рівні [25].

Ряд важливих інституційних функцій закріплено за «Національним агентством України з виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», що визначається Законом України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, отриманими від корупційних та інших злочинів»[27]. Відповідно до законодавства, це центральний орган влади, що має спеціальний статус по формуванню та реалізації політики держави по виявленню та розшуку активів отриманих корупційним шляхом[23].

Незважаючи на російське вторгнення, Україна продовжує вести активну боротьбу з внутрішнім ворогом, олігархічними кланами і завдання сучасного публічного менеджменту полягають у перетворенні пострадянської олігархічної моделі управління на сучасну систему адміністрування орієнтовану на європейські демократичні принципи і верховенство права. Українська

адміністративна реформа ініціювала впровадження прозорості в системі прийняття управлінських рішень, забезпечила створення спеціалізованих антикорупційних інститутів, реструктуризувала економіку та децентралізувала владу.

Активні дії уряду проти олігархічних кланів, спонукали російський авторитарний режим розпочати повномасштабне вторгнення в Україну, не зважаючи на прагнення українців до європейської інтеграції та демократії. Сьогодні Україна покращила свої позиції у боротьбі з корупцією, так, з 142-го місця серед 175 країн у 2014 році, вона піднялась на 116-те місце серед 180 країн по Індексу сприйняття корупції Transparency International. Діяльність антикорупційних систем в Україні, під час війни та впровадження воєнного стану, викликала проблеми необхідності обмеження, в певній мірі, публічності і прозорості антикорупційних дій держави, крім того, діяльність спеціалізованих антикорупційних органів ускладнилась у зв'язку зі зменшенням фінансування, яке потребує додаткових ресурсів та повноважень[24].

Україна це громадянська нація, яка здобуває перемогу у історичній війні на два фронти – проти росії та проти корупції - подвійне випробування, яке перетворює Україну на героя, у зв'язку з чим, антикорупційна інфраструктура України повна стати міцною та стійкою. В системі інститутів боротьби з корупцією нарешті з'явилися нові лідери, і це пояснює активізацію розслідувань, так обсяги роботи значно зросли у другій половині 2022 року. Наприклад, у другому півріччі 2022 року детективи НАБУ та прокурори САП викрили 149 осіб, що більше, ніж за 12 місяців 2021 року. Було інтенсифіковано розслідування великих кримінальних проваджень, зокрема щодо будівництва житла для прикордонників у Львові та Ужгороді, злочинної організації в Одеській області та зловживань в Агентстві з розшуку та менеджменту активів. Держава також змогла повернути під державний контроль сумнозвісну резиденцію «Межигір'я» та довести до суду кримінальні провадження проти экс-президента-втікача Віктора Януковича [26].

НАБУ бореться з внутрішнім ворогом, виявляючи російські активи, які в

майбутньому можуть бути конфісковані для відшкодування завданих росією збитків, встановлює осіб, які причетні до ведення агресивної війни проти України. Збільшилась кількість розслідувань, які були розпочаті за зверненнями громадських організацій, активістів, журналістів. Як іноземні правоохоронні органи, так і антикорупційні організації надають допомогу НАБУ у виконанні його обов'язків через навчання, міжнародну технічну допомогу, міжнародні слідчі групи [27].

Одним із прикладів успішної роботи стало спільне розслідування НАБУ та Центрального антикорупційного бюро і Окружної прокуратури у Варшаві щодо корупції в «Укравтодорі», де підозрюваним був колишній голова Державного агентства автомобільних доріг. Зараз поглиблюється робота над розвитком компетенцій з відстеження транзакцій з використанням криптовалют. Детективи проходять навчання для набуття навичок відстеження таких транзакцій. Проєкт реалізується за підтримки Управління ООН з наркотиків та злочинності (УНЗ ООН) та ОБСЄ. Минулого року НАБУ за підтримки Європейської антикорупційної ініціативи запустило систему електронного кримінального провадження, яка покликана перевести досудові розслідування в цифровий формат[28].

Разом з тим, необхідні зміни до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», необхідно збільшити кількість детективів, аналітиків та оперативно-технічних працівників НАБУ шляхом внесення змін до закону, який обмежує чисельність відомства 700 працівниками. Існує пропозиція розширити чисельність до щонайменше 1 000 осіб. По-друге, при НАБУ має бути створена експертна установа [23].

Проведення експертиз через державні установи Міністерства юстиції та Міністерства внутрішніх справ займає багато часу, крім того, існує ризик тиску на експертів та витоку інформації про хід розслідування, таким чином Україні потрібна потужна антикорупційна зброя, щоб вона могла боротися з клептократичним кремлем у його паралельній війні. Якщо корупція залишиться без контролю, відновлення України принесе величезну перемогу тим, хто

отримує вигоду від цієї підривної діяльності.

Воєнний стан обмежив застосування численних антикорупційних вимог та процедур, це рішення пов'язане з тривалими воєнними діями і вимагає більш збалансованого підходу. Наприклад, призупинене зобов'язання державних службовців подавати декларацій про майновий стан і доходи для державних службовців має бути відновлене, а НАЗК має відновити перевірку цих звітів, як це передбачено законом, політичні партії повинні знову бути зобов'язані подавати фінансові звіти, а Кабінет Міністрів має якнайшвидше затвердити Державну антикорупційну програму, яку зараз розробляє НАЗК у тісній співпраці з громадськістю. Усі досі закриті державні реєстри мають бути відкритими, за винятком чутливих та/або персональних даних. Законодавчо запровадити інститут перевірки на добросовісність, викривачі корупції, які матимуть право викривати корупцію, повинні бути захищені від неправомірних дій [28].

За період з 2014 року Європейська Комісія виділила Україні приблизно 5,6 мільярда євро макрофінансування на вирішення проблем подолання корупції, забезпечила гарантії дешевих кредитів з Європейського інвестиційного банку на суму 4,4 мільярда євро, є найбільшим донором України. Співпраця між Європейськими інститутами публічного управління з українським урядом, в питаннях подолання корупції, реалізується переважно через програмну та проектну діяльність та через їх бюджетну підтримку [29].

Політичний діалог Єврокомісії з українським урядом забезпечив розробку антикорупційних стратегій в Україні, у відповідь на складну ситуацію, починаючи з 2014 року, Європейська Комісія вирішила запустити пакет «Спеціальних заходів», створила спеціальну групу підтримки для допомоги українській владі у проведенні необхідних економічних і політичних реформ. З 2018 року співпраця базується на постійному щорічному програмуванні антикорупційних ініціатив для підтримки розвитку стійких, підзвітних та ефективних антикорупційних служб, які зміцнюють верховенство права, виявляють корупційні ризики, проводять профілактичні заходи тощо.

Комісія дедалі більше наголошує на ризиках, які створює олігархічна система, і хоча значні кроки для боротьби з корупцією були зроблені після революції Євромайдану, потрібне подальше зміцнення антикорупційних інститутів на всіх рівнях публічного управління [30].

Враховуючи, що корупція та захоплення значної частини державних функцій олігархами є головною проблемою в Україні, усі зацікавлені сторони, включаючи Організацію економічного співробітництва та розвитку, Раду Європи, Європейський Банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), МВФ, інших бенефіціарів та організації громадянського суспільства проводять систематичний аналіз програм макрофінансової допомоги та діяльність українських антикорупційних інститутів. Відбір проектів, програм і заходів, які можуть суттєво допомогти у боротьбі з корупцією, відбувається на основі перевірки врахування зауважень та ефективності вжитих заходів пом'якшення корупційних ризиків, підтримки конкуренції, досягнення результатів у судовій реформі тощо [31].

Разом з тим, сьогодні в Україні домінують олігархічні клани, що викликає системну корумпованість, характерною рисою якої є конфлікт інтересів і жорстка вертикаль влади. Тому, Єврокомісія вкотре наголошує на необхідності пріоритетності боротьби з корупцією та попереджає український уряд, що непритягнення до кримінальної відповідальності чи накладення санкцій на високопоставлених осіб та злочинців в сфері корупції завдає шкоди громадській довірі до влади, руйнує основи демократії.

Український публічний менеджмент та спеціалізовані антикорупційні інститути мають продемонструвати серйозний прогрес у боротьбі з корупцією, в тому числі через імплементацію ухвалених антикорупційних нормативно-правових актів, що координуються з міжнародними стандартами і мають наступні пріоритети:

- зміцнення інституцій та належного управління, включаючи верховенство права та безпеку;

- економічний розвиток і створення ринкових можливостей для приватного сектору;
- покращення умов ведення бізнесу у сфері енергоефективності, навколишнього середовища, пов'язаного зі зміною клімату;
- покращення мобільності і контактів між людьми посилення соціальної інтеграції [32].

Хоча пріоритети, конкретно не стосуються боротьби з корупцією, всі вони спрямовані на «посилення профілактики та боротьби з корупцією, зміцнення антикорупційних інституцій, створення антикорупційних судів, запобігання корупційним діям», боротьба з корупцією - це «наскрізний пріоритет», що потребує багатовимірного підходу та збалансованої стратегії. Міжнародні антикорупційні інститути використовують широкий спектр інструментів, включаючи проекти, умови та політичний діалог, їх підтримка охоплює різні сектори та реформи, зосереджена, головним чином, на інституційній розбудові, зокрема шляхом підтримки заснування та активізації антикорупційних установ.

В полі зору Єврокомісії діяльність громадських організацій та журналістів, які розслідують серйозні корупційні справи, виявляють корупційні ризики. Комісія підтримала ініціативу України по створенню нового відділу моніторингу державної допомоги та створення групи експертів з розгляду державних закупівель, апеляції, а також у сфері злиття та придбання активів. Незважаючи на фінансовану підтримку міжнародних антикорупційних інститутів по боротьбі з корупцією та нещодавні події, потрібні достатньо потужні інвестиції в довгострокове залучення ресурсів у сфері верховенства права, політичного діалогу з громадськістю [33].

Європейські антикорупційні інститути вдосконалили підходи, фінансуючи конкретні проекти по боротьбі з корупцією, таким чином технічна та фінансова допомога може надаватись тільки за умов виконання попередніх рекомендацій, стійкості попередніх результатів та ефективності та чесності публічного менеджменту. Вони анонсували приведення реформи прокуратури у

відповідність до стандартів ЄС, що є одним із найбільш складних завдань антикорупційної політики. Теперішні програми бюджетної підтримки Єврокомісією антикорупційних заходів вимагають дотримання міжнародного права та реформування Генеральної прокуратури України, що допоможе розробити дорожню карту реформ та покращити надання публічних послуг. Законодавством України скорочено кількість обласних і місцевих прокурорів, прийняті зміни до Конституції та створено Вищу раду юстиції для забезпечення незалежності судочинства [34].

Велика увага приділяється розробці цифрових інструментів для вирішення корупційних проблем, але в умовах війни, недостатня якість даних і присутнє несприйняття змін і реформ в системі публічного управління. Єврокомісією підтримку було надано, зокрема, для оцифрування електронного управління справами антикорупційних органів, щоб оновити бази даних «політично відомих осіб», розробки веб-сайтів, сприяння розвитку платформи публічних закупівель ProZorro та підготовки до електронного ведення справ арбітражних керуючих, нотаріусів та приватних виконавців. Ініційовано інститути громадянського суспільства для моніторингу платформи електронних публічних закупівель «ProZorro» та «DoZorro» та забезпечення прозорості операцій [35].

Інформація збирається та обробляється з різних реєстрів, включаючи декларації активів, і може використовуватись фінансовими установами для їх контрольних функцій. Єврокомісія профінансувала сховище даних НАБУ, яке дає змогу автоматично робити пошук та об'єднувати різні бази даних, отримувати нові дані з системи управління Міністерства юстиції з метою їх оцифрування і полегшення пошуку. Нажаль, експерти звернули увагу на відсутність взаємодії між реєстрами, відсутність унікальних ідентифікаторів, відсутність узгоджених адрес, а також відсутність або неточності даних, які були зареєстровані. Усі ці проблеми ускладнювали перехресні перевірки, тим самим затримуючи виконання судових рішень та сприяючи незаконному захопленню бізнесу або майна шляхом корупції.

Для забезпечення прав власності Євросоюзом надається підтримка в ряді сфер економіки через зміни до законодавства та інститутів, щоб забезпечити створення нових антикорупційних органів і введення їх в дію. Антикорупційні умови, передбачені кредитами МЗС, доповнюють заходи щодо бюджетної підтримки та лібералізації візового режиму. Однак, розроблені способи дозволяють лише певну свободу дій, оскільки чіткі базові лінії та вимірні цілі часто відсутні [28].

Національну антикорупційну стратегію на 2020-2024 роки максимально скоординовано з ключовими документами ЄС в питаннях боротьби з корупцією, формування наскрізних пріоритетів, спрямування коштів і зусиль на розвиток основних секторів та підтримку антикорупційних інституцій, яким доручено боротись з цим злом на високому рівні. Багатосекторний підхід до Проекту «Антикорупційна ініціатива ЄС» дає змогу зосередитись виключно на корупції,

особливо завдяки підтримці антикорупційних установ. Комісія підтримала приватизацію великих державних підприємств, сфокусувалась на підвищенні ефективності їх корпоративного управління та політичному діалозі з владою.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Проведений аналіз показав, що не дивлячись на те, що Україна страждає від корупції багато років, сьогодні системність корупційних дій викликає високу ступінь занепокоєння громадян, адже зловживання владою для отримання корупційної вигоди наносить широкомасштабну шкоду кожній особистості та суспільству в цілому, є проблемою збереження основ демократії в країні. Основними наслідками зростання засилля корупції є олігархізація суспільства та домінування в системі управління приватних егоїстичних групових інтересів корумпованих структур.

Корупція перешкоджає розвитку економічної конкуренції та заповільнює економічне зростання, наносить шкоду демократичному процесу, тому запобігання та боротьба з корупцією в Україні є одним з основних завдань нового публічного менеджменту. В контексті реалізації курсу України на євроінтеграцію, Єврокомісія та Європейська консультативна місія в Україні підтримують розбудову спроможності державних установ у боротьбі з корупцією, забезпечують підтримку верховенства права та створення нових, дієвих антикорупційних інститутів.

В умовах сучасних викликів, які особливо небезпечні в системі публічного управління, антикорупційна діяльність має стати основним пріоритетом реалізації урядових програм та проєктів, для цього урядовці мають спрямувати ресурси, кошти та зусилля в напрямку зменшення можливостей для корупційних дій, прискорити проведення судової реформи, забезпечити трансформацію антикорупційних інституцій, повернути довіру суспільства до влади. Разом з тим, сьогодні, існуюче політичне, економічне та соціальне середовище в Україні, ставить стійкість та функціональність антикорупційних установ під загрозу, оскільки вони все ще покладаються на нереформовану судову систему, неефективні сектори прокуратури та інертні правоохоронні органи, які самі потребують відповідних трансформацій.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Ряд теоретиків в сфері корупції розробили інституційну концепцію, яка відрізняється як від індивідуалістичних так і багаторівневих інституціональних підходів. Ці теоретики підкреслюють тісний зв'язок між моделями корупції та законними функціями інституцій. Вони виходять з позиції, що корупція приносить користь інституції, водночас підриваючи її, тому реформи мають бути спрямовані на пошук альтернатив для функцій, які виконує корупція. Крім того, інституційна корупція не вимагає, щоб її виконавці мали корупційні мотиви, і вона не обмежується політичними інститутами, ними запропоновано тристоронню структуру для аналізу елементів інституційної корупції[34].

Даний підхід є корисним для того, щоб відрізнити інституційну корупцію від більш звичних форм індивідуальної корупції, таким чином, можна було б приділити більше уваги роботі над індивідуальною корупцією в її структурних формах у суспільстві. Інституційна корупція – це не індивідуальна корупція, прикладом якої є хабарництво та подібні незаконні правопорушення, і це не просто структурна корупція, помітна в роботі над розвитком суспільства, це корумпованість інституцій, яка набуває особливих способів і рис, відмінних від традиційних. За думкою вчених, корупція є невід'ємною частиною інституції в трьох аспектах:

- по-перше, вона носить дуалістичний характер, корупція приносить користь інституції, водночас підриваючи її використовуючи законну інституційну практику, яка забезпечує переваги, які потрібні навіть некорумпованій установі, і для яких необхідно знайти альтернативи, якщо установа хоче добре функціонувати. На відміну від практики підкупу, наприклад, збір коштів на кампанію виконує законні функції;

- по-друге, інституційна корупція є безособовою: окремі агенти корупції діють у інституційних ролях і не мають корупційних мотивів, характерних для

агентів, які беруть участь в обміні вигодами. Політики, які приймають внески на кампанію та роблять послуги своїм виборцям, діють частково у власних політичних інтересах, але також сприяють конкуренції та іншим цінностям демократичного процесу;

- по-третє, корупцію можна узагальнити: її можна знайти не лише в уряді, а й у багатьох інших видах установ. Хоча більшість інституціоналістів зосереджуються на політичних інститутах, усі припускають, що їхні теорії можна розширити. Загальний підхід спонукав інших вчених досліджувати інституційну корупцію в широкому спектрі контекстів, включаючи фармацевтичну промисловість, засоби масової інформації, університети, лікарні, аналітичні центри, банки, органи місцевого самоврядування, воєнну галузь, зброю, спорт тощо [31].

Такий підхід до інституційної корупції має ряд спільних рис з традиційною концепцією корупції, яка стосується властивостей інституцій, а не окремих осіб, і виражається як хвороба політичної системи. Інституційна корупція, це держава зіпсована сторонніми впливами, які спотворюють процес прийняття рішень і тим самим погіршують її здатність функціонувати відповідно до її основних цінностей. Інституціоналісти розробили власну інтерпретацію цього загального поняття, яке можна назвати концепцією.

Концепція визначає три способи, за якими корупція є невід'ємною частиною інституції (перелічені вище), допомагають відрізнити підхід інституціоналістів від інших, які також зосереджуються на інституціях, але для конкретизації концепцій ми повинні дослідити елементи концепції. Так, концепція нормативних інституціоналістів формально узгоджується з поширеними сучасними визначеннями корупції, такими як «зловживання державною посадою для приватної вигоди», але інституціоналісти тлумачать ці терміни по-різному. Вони заміняють «державну посаду» на «інституційний офіс» і розширяють термін «приватний», щоб включити інтереси інших агентів, які знаходяться поза інституцією [32].

Вони не вимагатимуть, щоб прибуток, який отримує чиновник, був приватним. Найважливіше те, що вони сприймуть «зловживання» як посилення на практику, яка певним чином підриває основні функції або цінності установи. Вони виражають сумніви, що може існувати повний набір необхідних і достатніх умов, які б визначали всі елементи концепції, яка не відноситься до окремого окремого явища, яке можна повністю визначити незалежно від вибору, фактично зробленого в конкретних системах. Таким чином, потрібно обґрунтувати вибір будь-якої інтерпретації концепції — показуючи, чому вона корисна для певного проекту розуміння чи зміни політичної системи [36].

Навіть соціальні наукові концепції корупції, які іноді мають на меті бути нейтральними до цінностей, таким чином передбачають нормативні стандарти. Інституціоналісти вважають важливим приділяти більше уваги інституційній концепції тому що:

- по-перше, концепція більш чітко показує, як корупція пов'язана з теорією та практикою інституцій, у яких вона впроваджена. У випадку політичних інститутів інституціоналісти пов'язують корупцію з принципами демократичної теорії. Вони підкреслюють, що, хоча розвинені демократії, можливо, зменшили поширеність традиційної корупції, вони схильні до власного виду корупції, який може бути більш підступним;

- по-друге, їх концепція підтримує зусилля щодо розширення сфери правового та етичного регулювання, що використовуються, щоб оскаржити точку зору, згідно з якою корупція стосується лише при обміні, і відродити більш широку точку зору. Інституційна концепція також уточнює та посилює обґрунтування регулювання проявів корупції та конфлікту інтересів;

- по-третє, концепція дозволяє правильніше та точніше спрямувати реформи. Вона зміщує фокус зі стримування та усунення корумпованих осіб (діючих самостійно чи систематично) на зміну правил і процедур установи та стимулів для осіб, які можуть бути не корумпованими. Вона звертає увагу на необхідність пошуку альтернативних джерел підтримки (внески на кампанію та

аналогічні ресурси для інших інституцій), які причетні до інституційної корупції;

- по-четверте, за допомогою інституціоналістської концепції ми можемо краще пояснити, чому корупцію, яка не є індивідуальною, так важко ідентифікувати та визнати. Оскільки вона настільки тісно пов'язана із законними процедурами та практикою установи, що її агенти часто не вважаються учасниками корупції та взагалі не вважають себе такими [37].

Такі підходи, дуже важливо врахувати в подальшій практиці реалізації антикорупційних стратегій України, так як в країні вона набула системності та поширення практично у всіх інститутах суспільства, вона має вкрай негативні наслідки для існування держави. Незважаючи на згоду щодо більшості основних характеристик інституційної корупції, інституціоналісти розходяться в думках щодо того, яким цінностям вона найбільше загрожує. Визначаючи цінності, які підриває інституційна корупція, вони підкреслюють різні нормативні принципи та різні елементи концепції.

Теоретики звертаються до аналізу демократичного процесу, рівності, індивідуальної автономії та Конституції, які розуміються широко. Вони ґрунтуються на принципах оцінювання, у своєму широкомасштабному дослідженні підходів до політичної корупції, ці вчені стверджують, що «новаторська робота з «інституційної корупції», яка була проведена Деннісом Ф. Томпсоном на початку 1990-х років 20 століття, дала можливість «побачити потребу в концепції корупції, яка б послабила наполягання на індивідуальній вигоді» і яка «визначила шкоду у впливі поведінки на роботу установ і процесів». Томпсон припускає, що його концепція може бути широко застосована до широкого спектру інститутів уряду, суспільства та політиків [38].

Так, законодавці повинні приймати внески на виборчу кампанію та робити послуги виборцям, проте їх дії в цьому та подібних випадках можуть завдати демократичному процесу стільки ж шкоди, скільки звичайна корупція, якщо не більше. Щоб відобразити відмітний характер цього виду корупції,

Томпсон розвиває концепцію інституційної корупції на противагу загальноприйнятій концепції, яку він називає індивідуальною корупцією. Застосовуючи аналіз до конституційного права, він звужує його сферу, використовуючи «урядовий» для індивідуальної корупції та «виборчий» для інституційної корупції.

Корупція є інституційною настільки, наскільки вигода, яку отримує законодавець, є політичною, а не особистою, послуга, яку надає законодавець, є процедурно неправильною, а не просто незаслуженою, а зв'язок між вигодою та послугою є інституційною тенденцією завдати шкоди демократичному процесу, а не є результатом корупційних мотивів у свідомості законодавця. На відміну від хабарів, які є прикладом особистої вигоди, виявленої в індивідуальній корупції, політична вигода передбачає блага, які можна використовувати в першу чергу в політичному процесі та є необхідними для виконання роботи, або є основними побічними продуктами її виконання.

Проведені дослідження підкреслюють важливість правил, які забороняють появу корупції та регулюють конфлікти інтересів, ці правила стосуються обставин корупції, а не мотивів осіб, які діють за цих обставин. Іноді їх описують як застосування профілактичних заходів, але вони більше схожі на практику утримання від корупційних дій. Вони закликають чиновників уникати обставин, які в минулому призводили до корупції, а не просто вживати заходів, щоб уникнути корупції, діючи в таких обставинах. Ці методи можна розглядати не лише як регулювання інституційної корупції, а й як заборону певних форм її участі [37].

Порушення правил може бути корупцією, вони підривають законні процедури та знижують ступінь довіри до цілісності установи. Деякі інституціоналісти вважають, що інституціональні корупційні практики, як правило, підривають мету інституції, а не лише її процеси. Інституційна корупція зазвичай перешкоджає досягненню цілей інституції, послаблюючи її ефективність і суспільну довіру до її чесності. Одним із найважливіших внесків інституціоналістів є доказ того, як інституційна корупція може призвести до

втрати довіри навіть за відсутності корумпованих осіб. Але послаблення ефективності та довіри краще розглядати як наслідки інституційної корупції, ніж як її необхідні умови [38].

Цілі уряду, та багатьох інших інституцій, численні та суперечливі, і тому не можуть бути повністю визначені та схвалені незалежно від законного колективного процесу прийняття рішень. Якщо цей процес зіпсований, інституційні цілі не можуть бути законно визначені, з цієї причини процедурний фокус є більш фундаментальним. Тим не менш, все ще можуть існувати різні погляди на те, що робить цей процес корупційним. Науковці стверджують, що, принаймні в ліберально-демократичних державах, корупція полягає не в дефектах інституцій (як вони вважають, що стверджують інші інституціоналісти), а в прагненні до порядку денного, який не можна публічно виправдати у відповідності до «мандату, для якого мають здійснюватися повноваження, пов'язані з цією конкретною посадою» [39].

Сьогоднішні, провідні теоретики більше цікавляться концептуальним аналізом, інституційним дизайном і практичними реформами, ніж емпіричними дослідженнями, але загалом вони також намагаються показати, наскільки їх теорії узгоджуються з антикорупційною практикою та соціальними поведінковими науками. Важливим внеском сучасних вчених, є дослідження відмінностей у ставленні громадськості до законної та незаконної корупції, корупційної практики, яка полягає у відмові особам, які приймають рішення, у визначенні певних видів обмежень до інформації для зменшення інституційної корупції в законодавстві, медицині та політиці, негативному впливі порушення механізмів фінансування тощо.

Провідні теоретики, в сучасних умовах, більш цікавлені в концептуальному аналізі, інституційному дизайні і практичних реформах, ніж емпіричних дослідженнях, але загалом вони також намагаються показати, наскільки їх теорії узгоджуються з останніми роботами в соціальних науках. Важливими є дослідження відмінностей у ставленні громадськості до законної та незаконної корупції, ефективності зменшення інституційної корупції в

законодавстві. Навіть якщо багато громадян і реформаторів хочуть позбутись корупції, вони не вірять, що мають достатню підтримку для успішних дій проти неї [33].

Будь-який окремий політик, який намагався б уникнути інституційної корупції, опинився б у не вигідному конкурентному становищі. Будь-який політик, який спробує вирватися з гонки за збором коштів або відмовить у спеціальному доступі до великих прибутків, буде з меншою ймовірністю вигравати переобрання, крім того, лідери, які мають змогу очолити політичну реформу, виграють від існуючої системи. Потенційні агенти змін є справжніми агентами корупції, аналітики, які зацікавлені у збереженні корупції в суспільстві, вони вважають, що реформа має бути успішною, тому вона має бути радикальною.

Перспективи зростання прозорості в системі публічного адміністрування не тільки спонукають політиків «працювати краще», але ще більш суттєво заохочують «особистостей з високим талантом йти в політику». Крім того, правила прозорості мають вимагати не лише оприлюднення фінансів окремих чиновників, а й розподілу державних коштів, забезпечення повної свободи на інформацію. Прозорість має поєднуватись з підзвітністю, відповідальністю тоді, виборцям легше визначити тих, хто приймає рішення, а політикам важче перекласти провину[40].

Саме таку базову стратегію потрібно застосувати для зменшення інституційної корупції у системах, які не вирізняються своєю чіткістю відповідальності. Щоб підвищити цю ясність, можна створити незалежні наглядові органи, яким доручити розслідувати та ідентифікувати окремих посадових осіб, які не вжили заходів для зменшення інституційної корупції. Мають застосовуватись регулярні дії уряду, які регулюють працевлаштування на посадах де можуть використовуватись інструменти інституційної корупції (Transparency International 2010). Ці правила, в Україні, мають набути системності і послідовності впровадження і контролю, викликати зменшення впливу корупційної складової, пом'якшити опір реформам. Інституційні теорії

допомагають визначити та загострити цілі для реформування та критики цієї форми корупції, а також показують взаємозв'язок між політичною корупцією та корупцією в інших інститутах суспільства. Тристороння структура, представлена вченими, призначена для охоплення основних елементів концепції і сприяє зменшенню системних корупційних ризиків [41].

Загально визнано, що інституційні зміни є важливою частиною більшості національних антикорупційних стратегій. Елементи інституційної розбудови містяться в більшості, якщо не в усіх міжнародних договорах, планах дій і конкретних проектах розвитку, які стосуються або корупції, або більш загальних питань, таких як належне врядування. Оскільки багато факторів, пов'язаних з інституційною культурою та структурами, що впливають на рівень і види корупції, що мають місце при реалізації інституційних реформ можуть бути використані для того, щоб спробувати протидіяти або зменшити такі впливи.

Реформи можуть включати запровадження елементів підзвітності в організаціях, розмежування або спрощення операцій для зменшення кількості помилок і можливостей приховування корупції, а також більш фундаментальні реформи, спрямовані на зміну ставлення та переконань тих, хто працюють в публічних установах. У деяких випадках установи можуть бути повністю ліквідовані або реструктуризовані, щоб почати все з чистого аркуша, або ж можуть бути створені абсолютно нові інституції. Для цього потрібно провести системну оцінку запроваджених інноваційних антикорупційних заходів у рамках існуючих інституцій, які розгортають боротьбу з корупцією, оцінити ефективність чи неефективність інноваційних заходів в існуючих інституційних рамках.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

Таким чином, в українському суспільстві концептуальні зміни інституційного забезпечення реалізації антикорупційних стратегій мають бути системними, достатньо масштабними, щоб дозволити критичній масі лідерів повірити, що інші приєднуються до них і що їх установи не єдині, хто страждає від проблеми. Уряд – не єдине місце для засилля корупції, вона проникла в університети, медіа-організації, в надання медичних послуг, фонди, спортивні організації та інші установи. Отже, щоб мати виважену концепції побудови антикорупційної діяльності в системі публічного управління потрібно в Україні посилити прозорість публічних дій, чим часто зневажали в процесі розвитку української демократії, і сама по собі вона може бути навіть контрпродуктивною, а переваги прозорості можуть проявитись лише в довгостроковій перспективі. Сучасний етап реформи врядування має змінити звичайну модель короткострокового покращення на довгострокове процвітання демократії в суспільстві без корупції.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість зробити ряд висновків:

1. Діяльність публічних інститутів влади має бути спрямована на створення умов задоволення фундаментальних соціальних потреб суспільства, формування безпекового середовища та системи соціального захисту. Сьогодні, це регулятивні інститути влади, що застосовують інструменти соціальної інженерії через конституцію, ринок, традиції, мораль та звички для формування раціональної та міцної соціально-економічної системи суспільства.

2. Антикорупційні стратегії зазнають невдачі тому, що в переважній більшості, перебувають під впливом концепції раціонального вибору тобто, вони ґрунтуються насамперед на припущенні, що посадовці діють виключно раціонально, щоб максимізувати власну вигоду та власні задовольнити корупційні групові інтереси.

3. Сучасні стратегічні напрями антикорупційної діяльності мають покладатись не лише на формальні норми права, бюрократичні процедури, але і забезпечувати прозорість та підзвітність, особливості неформальних місцевих відносин, соціальних нормам та практик на мікрорівні.

4. Демократія та правовий плюралізм, допускають, з точки зору інституційного підходу, співіснування норм та правил, які формують соціальну поведінку людей, формування законодавства, звичаї, норми, релігійні принципи і канони, моральні кодекси та практику публічного управління. На макрорівні, антикорупційні дії можуть сприйматись, як боротьба з корупційними злочинами, але існує ризик того, що основні соціальні структури суспільства на мікрорівні, будуть сприймати зловживання владою, як норму поведінки, що може призвести до соціальної нестабільності.

5. Запропоновано нові теоретичні та методологічні підходи при розробці інтегрованих багаторівневих антикорупційних концепцій, які базуються на твердженні, що корупція, як системне явище може бути знищена тільки на основі посилення взаємозв'язків на всіх рівнях публічного управління між

законодавством, соціальними нормами та повсякденними (мікрорівневими) відносинами, де корупційні дії розглядаються не як проблема одного агента, а як системні колективні дії.

6. Доведено, що багаторівневий підхід до управління антикорупційною діяльністю та комплексна аналітична оцінка антикорупційних інструментів і практик на місцях, забезпечать ефективне інституційне середовище для всіх зацікавлених сторін. Системна оцінка формальних і неформальних правил та інститутів, ступеня їх відповідальності, без врахування інституційного середовища мікрорівня, соціальних норм та ставлення пересічних громадян до боротьби з корупцією, незалежно від сутності фокусу, методу або рівня аналізу не створять можливостей для розробки результативних антикорупційних стратегій.

7. Проблеми воєнної агресії обмежили ряд антикорупційних вимог та процедур, це рішення пов'язане з тривалими воєнними діями, але призупинені зобов'язання державних службовців подавати декларацій про майновий стан і доходи мають бути відновлені у відповідності до закону.

8. Враховуючи, що у боротьбі з корупцією олігархізація суспільства є головною проблемою України, усі зацікавлені сторони, включаючи Організацію економічного співробітництва та розвитку, Раду Європи, Європейський Банк реконструкції та розвитку, МВФ та інших бенефіціарів проводити системний аналіз програм макрофінансової допомоги та діяльність українських антикорупційних інститутів. Відбір проектів, програм і заходів, які можуть суттєво допомогти у боротьбі корупцією, має відбуватись на основі перевірки та ефективності вжитих заходів пом'якшення корупційних ризиків.

9. Доведено, що цифрізація держави та електронне управління діяльністю антикорупційних інститутів, оновлення бази даних «політично відомих осіб», розробка веб-сайтів, сприяння розвитку платформи публічних закупівель ProZorro та підготовка до електронного ведення справ арбітражних керуючих, нотаріусів та приватних виконавців сприятимуть утвердженню принципів демократії.

10. Інституційна корупція — це не індивідуальні корупційні дії хабарництва та подібних незаконних правопорушень, і це не просто структурна корупція, пов'язана з диспропорціями в розвитку суспільства, це корумпованість інституцій, яка набуває особливих способів і рис, відмінних від традиційних, вона стає невід'ємною частиною інституції.

11. Інституційна корупція носить дуалістичний характер, приносить користь інституції, водночас підриваючи її на основі законної інституційної практики, яка забезпечує переваги, які потрібні навіть некорумпованій установі, і для яких необхідно знайти альтернативи, якщо установа хоче добре функціонувати і, на відміну від практики підкупу, виконує законні функції.

12. Інституційна корупція є безособовою: окремі агенти корупції діють у інституційних ролях і не мають корупційних мотивів, характерних для агентів, які беруть участь в обміні вигодами.

13. Інституційна корупція проявляється не лише в урядових структурах, але і в політичній, економічній і соціальній сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беглиця В. П. Досвід європейських країн щодо формування антикорупційної стратегії. 2015. №252. Т. 263. С. 17–23.
2. Бондаренко О. В. Українська національна ментальність як політична цінність 36. С. 57–67.
3. Боротьба з корупцією у сфері державних послуг / пер. з англ. Е. Шевченко. Washington: The World Bank, 2012. 117 с.
4. Бусол О. Антикорупційна культура суспільства та індивідууму в мінімізації проявів корупційної =2015. № 3/1 (13).с. 91–95.
5. Бутенко В. Природа і причини корупції в Україні: перспективи розвитку та протидії корупції 32. С. 10–17.
6. Валюшко І. В. Антикорупційна політика: концептуальні підходи. Стратегічні пріоритети. 2013. № 4. С. 101–105.
7. Валюшко І. В. Залучення громадянського суспільства до протидії корупції: уроки для України. Політологія. 2015. С. 87–93
8. Валюшко І. В. Соціальні чинники протидії корупції в Україні: *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 69–73.
9. Василичук В.І. Принципи захисту викривачів корупції. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції, 2018. С. 22-25
10. Довжанин В. М. Правове регулювання запобігання та протидії корупції за законодавством США. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. №13 (1). С. 102–106.
11. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. К. Електронне урядування та електронна демократія: навч. Посіб, 2017. 70 с
12. Жданов І. Корупція в Україні: спроба аналізу. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2004. № 32. С. 18–23.
13. Звіт НАБУ за 2 півріччя URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_nabu_ii_2021_sayt_0.pdf (дата звернення: 15.11.2023р.)

14. Зелена книга державної політики: корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії / за ред. Ю. Г. Кальниша. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2010. 88 с.

15. Клок О. В. Актуальні проблеми удосконалення антикорупційного законодавства України. 2015. С.160 URL: <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua> (дата звернення: 13.11.2023).

16. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254k/96-vp> (дата звернення: 14.11.2023р.)

17. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / за ред. О. І. Ревак. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 220 с.

18. Лісничук О. Інституційні зміни політичної системи сучасної України: оцінка стану та напрями оптимізації: аналітична доповідь // Український парламентаризм: неформальний вимір формальних функцій / за ред. Г. Зеленько. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. С. 25–57.

19. Маркєєва О. Антикорупційна політика в Україні: проблеми та перспективи (19). С. 150–155.

20. Маркєєва О. Подолання корупції в Україні: проблемні питання 2008р. С. 142–153.

21. Офіційний сайт Transparency International Ukraine URL: <https://ti-ukraine.org/> (дата звернення: 02.11.2023)

22. Офіційний сайт «Громадянське суспільство та держава» URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada> (дата звернення: 16.09.2022)

23. Поліщук А. Правила протидії корупції і досвід для України: Грузія і Сінгапур // Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2016. №5. С. 166–169.

24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції: Закон України Про запобігання

корупції: Закон України. URL: <http://zakon3.Rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 13.08.2023).

25. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 12.09.2022р.)

26. Про Національну антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки. Урядовий кур'єр. 2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 16.11.2023р.)

27. Про утворення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Постанова від 24 лютого 2016 р. № 104 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248861876> (дата звернення: 27.09.2023р.)

28. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11. 2010 № 996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п#Text> (дата звернення: 05.10.2023р.)

29. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-р#Text> (дата звернення: 15.10.2022р.)

30. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції. Постанова Кабінету міністрів України від 18 березня 2015 р. № 118 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.10.2023р.)

31. Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 246 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-п#Text> (дата звернення: 17.09.2023р.)

32. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженим постановою

Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p#Text> (дата звернення: 27.10.2023р.)

33. Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 №976 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-p#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text> (дата звернення: 15.10.2023р.)

34. Про Національне антикорупційне бюро України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 22.08.2022р.)

35. Про Державне бюро розслідувань 12 листопада 2015 року № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 17.10.23р.)

36. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора 05.03.2020 № 125 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text> (дата звернення: 15.10.2023р.)

37. Серьогін С. С. Антикорупційна державна політика: міжна– родний досвід // Держава та регіони. 2009. № 3. С. 226–230.

38. Служба безпеки України. Веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/zapobihannia-koruptsii>. (дата звернення: 10.09.2023р.)

39. Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики: Роз'яснення Мін'юсту України від 26.08.2011. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0059323-11#Text> (дата звернення: 17.09.2023р.)

40. Філіпова Н. В. Бюро із запобігання і боротьби з корупцією: його роль у державній політиці протидії та боротьби з корупцією у Латвії. 2013. №12.

117с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_23 (дата звернення: 12.10.2023р).

41. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. 2019.
267с. URL <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>